

contemporan, ci scriitorului respectiv, de unde a trecut apoi în repertoriul povestitorului nostru. Modificările, mai exact contradicțiile care apar în formula lui Gh. Zlotar credem că sînt rezultatul însușirii greșite a formulei din basmele lui Ion Creangă. Eroul lui Creangă nu respinge ambele viteze pe care i le propune calul, el refuză numai repeziciunea gîndului, care i se pare exagerat de mare. Așadar, eroul va accepta viteza vîntului, justificînd în același timp alegerea făcută („de mi-i duce ca gîndul, tu mi-i prăpădi“). Eroul lui Zlotar respinge atît viteza gîndului cît și pe cea a vîntului, ca apoi să revină, alegînd repeziciunea vîntului. Contradicția este evidentă, în ciuda introducerii în formulă a precizării amintite („lin ca vîntul“), luată, după părerea noastră, tot de la Creangă.

În ceea ce privește expresia „tremurîn pămîntu“ („s-o dus lin ca vîntul, tremurîn pămîntu“), credem că ea are la bază tot o expresie din basmul lui Creangă: „să cutreerăm pămîntul“ („Am să zbor lin ca vîntul, să cutreerăm pămîntul“) ¹.

Asemănările dintre cele două formule vorbesc de la sine, totuși, în sprinjinul afirmațiilor noastre, mai aducem o serie de fapte capabile să ne convingă încă o dată că avem de-a face cu un caz concret din care reiese rolul cărții în preluarea și transmiterea tradiției folclorice.

În primul rînd, aceasta nu este singura formulă asemănătoare cu o formulă folosită de Creangă. În al doilea rînd, trebuie să subliniem că însuși povestitorul confirmă contactul cu cartea. Este vorba însă de un caz oarecum deosebit. Iată de ce: Gh. Zlotar, în momentul înregistrării basmelor sale (în anul 1952), era analfabet, prin urmare, toate basmele i-au fost transmise exclusiv pe cale orală; după afirmațiile sale, majoritatea basmelor le-a învățat de la mama sa, de la un frate și de la o soră. Un singur basm i-a fost transmis din carte: este vorba de „Povestea cu Harap Alb“ pe care „m-o citit-o n'evasta mă“ ². Prin urmare, povestitorul, neștiind carte, nu a putut veni în contact direct cu basmul lui Creangă, ci prin intermediul soției care i l-a citit. Așadar, și în acest caz, avem de-a face, în ultimă instanță, cu o transmitere orală, chiar dacă sursa o constituie un basm scris.

Formula care fixa dialogul dintre cel înviat și eroul salvator continuă să fie prezentă în repertoriul multor povestitori contemporani:

„Alelei, dragă frat'i că greu somn an dormit!“ — „Dornei tu, zău, frat'i d'i veți dacă nu iram ieu!“ (I, 263; cf. 216, 283).

În general, formula își menține toate elementele tradiționale. Iată însă un exemplu cînd eroul nu mai subliniază rolul său în readucerea la viață a fratelui de cruce: „Îi, da mult am dormit ieu!“ — E-hei, dragă, și mai dormeai!“ (I, 367). Este singurul caz, identificat de noi pînă acum, cînd lipsește motivarea „dacă nu eram eu“. Modificarea este, desigur, minoră, am evidențiat-o însă tocmai pentru a arăta că și în cadrul celor mai stabile formule încep să apară unele schimbări.

¹ Ibidem, p. 209.

² Vezi fișa biografică a povestitorului Gh. Zlotar, în *Antologie*, vol. III, p. 359—360.